

פרק שנים עשר – 'שילוח הקן'

'שילוח הקן' – ה-ק' בצירה ולא בפתח, שאין קן בפתח אלא בסמיכות – 'קן ציפור'. (ע' ישעיה טז, ב; תהלים פד, ד; דברים כב, ו. שלה"ק).

'בחולין אבל לא במוקדשין. אמאי לא? דאמר קרא שלח תשלח את האם, במי שאתה מצווה לשלחו יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר' – תימה, כיצד עלה על הדעת לומר שישלח האם, והלא של הקדש היא? ויש לומר משום שלמדנו מן הכתוב (להלן קמא) שלא יקח האם על בנים אפילו לצורך דבר מצוה. ועוד, הייתי אומר שלא יקח הבנים, כיון שהוא מנוע מלשלח את האם (עפ"י רמב"ן)

*

'... הנה ביארו, שאפילו הלולב והסוכה והתפילין שצוה בהן שיהו לאות על ירך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, אינן לכבוד ה' יתברך, אבל לרחם על נפשותינו. וכבר סדרו לנו בתפלת יום הכפורים, 'אתה הבדלת אנוש מראש ותכיריה לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה יתן לך'. וכן אמר בתורה לטוב לך, כאשר פירשתי. וכן ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים. והכוונה בכולם לטוב לנו ולא לו יתברך ויתעלה, אבל כל מה שנצטוינו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות.

וכן מה שאמרו 'לפי שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות' – לומר שלא חס הא-ל על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו, שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו, שאם כן היה אוסר השחיטה, אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר, כי האכזריות תפשט בנפש האדם, כידוע בטבחים שוחטי השורים הגדולים והחמורים, שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד, ומפני זה אמרו 'טוב שבטבחים שותפו של עמלק'.

והנה המצוות האלה בבהמה ובעוף אינן רחמנות עליהם אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות...'. (מתוך פירוש הרמב"ן דברים כב, ז. וע"ע במובא לעיל עה: בענין 'אותו ואת בנו' – בשיטת הרמב"ם ושאר ראשונים).

ענינים נוספים במצות שילוח הקן – בקטעים המועתקים שבסוף הפרק.

דף קלט

'ובעי לאתוייה לבי דינא וקיומי ביה ובערת הרע מקרבך' – פירוש, באדם אמרה תורה כן, וכל שכן בבעלי חיים. (ריטב"א. ע"ע ספר חסידים תקצא).

– יש מקשים, ויבוא עשה ולא-תעשה דשילוח הקן וידחה עשה של ביעור הרע. ותצו, שהעשה של

ביעור הרע עדיף, שהרי על כרחו מצוה עליו לבערו, אבל שילוח אינו מוטל עליו, שאם לא רצה ליקח הבנים – פטור מלשלח. (מובא בחדושי הר"ן. והקשה שם על הקושיא מעיקרא, הלא אין עשה דוחה עשה, הגם שהוא עשה אלים שיש עמו לאו. זצ"ע. וע"ע מו"מ בדברי הר"ן הללו, בחדושי הגרו"ר בענגיס ח"ב מה; שו"ת בית זבול ח"ב יא, ד). מבואר מדברי הר"ן שנקט כהנחה פשוטה שאין מצות שילוח מצוה חיובית, אלא שאם רוצה ליקח הבנים אמרה תורה שחייב לשלח האם.

ואולם בשו"ת חות יאיר (סו) כתב שמצות שילוח הקן חיובית, והפוגע בקן – מצווה לשלחה, וגם אם לא ירצה ליטול הבנים לעצמו. ומבואר בדבריו שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים (ע' להלן קמ:), ויש לחוש לדעה המחמירה. וכתב שם שבפרט לפי טעם הזוהר, מצוה לשלח האם בכל אופן. וכן דעת החכם-צבי (אא), שמצות שילוח היא חיובית. וכן נקט בערוך-השלחן (יו"ד רצב). וכתב שם שאף כי מצות שילוח קיימת גם כאשר אינו נוטל את הבנים, כמו שהוכיח החכ"צ (פג), מכל מקום 'מי שזיכהו ד' במצוה זו יקיים קרא כדכתיב, דכל רשות שבתורה היא כמצוה, רק לגבי חובה רשות קרו לה, ועוד דלפי טעמי החכמה שנאמרו במצוה זו בפירוש הרמב"ן ובחיי, וביותר בוזהר ותקונים, בדווקא הוא ליקח את הבנים'. ובשו"ת חתם סופר (או"ח ק) הביא ראיות לכאן ולכאן, ומבואר מדבריו שנקט מצד עיקר הדין שאינו חייב לשלח אם אינו חפץ בבנים, אם לא עפ"י טעם הזוה"ק, אלא שבגמרא משמע שלא ס"ל כזוהר. ויש מי שכתב שאמנם אינו חייב בדבר מן הדין, אך בעידן רתחא נענשים על כך, (כמי שלא לובש בגד של ד' כנפות, כדי להפטר ממצות ציצית). (כן כתב במשנת חכמים – מובא בפתחי תשובה יו"ד ר"ס רצב). והחזון איש (קעה, ב) כתב להוכיח מכמה מקומות להפך, שאין חיוב שילוח אלא אם רוצה ליטול את הבנים. וכתב הנצי"ב בחדושיו שכן המנהג פשוט, שאין מצות שילוח הקן אלא אם רוצה ליקח הבנים. וע"ע: דבר אברהם ח"ב ה, ט. וראה אריכות רבה בכל הענין ובמסתעף, בחדושי הגרו"ר בענגיס ח"ב מה. וע"ע במובא להלן בע"ב, קמ: קמב. ובמובא בקדושין לד).

הנה שאלה ששאלתי להגר"ח קניבסקי שליט"א, ותשובתו בצדה:
מסתפקנא, לדעת הסוברים שאין מצות שילוח אלא כשרוצה ליטול הבנים (וכפי שנקט מרן החזו"א זצ"ל בספרו) – מה הדין בשמוצא קן ואינו חפץ בבנים, האם יש לו לחוש משום צער בעלי חיים בשילוח האם (ומבואר בראשונים שהיפרדותה מעל בניה צער הוא לה).
ואמנם נראה לכאורה שהבא לחוש לדעת החות-יאיר, לשלח אפילו כשאינו רוצה בבנים, אך לו לחוש לצעב"ח משום הדעה החולקת – שהרי צורך זה לצאת ידי ספקו, לא גרע משאר צורך לאדם כגון שרוצה את האפרוחים, ומותר לו בשביל כך לצער, אך מ"מ נראה שלפי הצד הנ"ל שיש בדבר משום צעב"ח לפי הדעה החולקת, לכאור' אין מקום מצד הסברה לומר שבעידנא דרתחא ענשינן משום שנמנע מן המצוה (כסברת המשנת-חכמים המובא בפ"ת ר"ס רצב) שהרי סיבת הימנעותו כדי שלא לצערה.
תשובה:

יש ענין לקחת את הבנים ולקיים המצוה ובה אפשר דבעידן ריתחא ענשינן

ועדיין יש לי מקום עיון, הלא אחת מהוכחות החזו"א היא ממעשה דרב יהודה שלא שילח האם, ועל כרחך שאין חיוב כאשר אין לו חפץ בבנים. ואילו היה ענין לשלח גם בכה"ג, וגם נענשים על כך בעידנא דרתחא, עדיין קשה מדוע לא שלח. ולעיקר הסברה הנ"ל שבכל מקום שלא מתקיימת המצוה אין לשלח האם משום צעב"ח, מצאתי כן בחת"ס (או"ח ק). וכתב שלכן המוצא קן בשבת ורוצה לשלחה ללא שיגע בה, כיון שלפי הרמב"ם לא קיים המצוה, נמצא שהתאכזר שלא לצורך, והמתחסד בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו [וכמוכן אין זה נוגע למי שבא לחוש לדעת הפוסקים שמצוה לשלח בכל אופן, שאין לחוש משום צעב"ח וכו'ל].

וכן ראיתי כתוב בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאם יודע שכאשר יקרב אל הקן האם תפרח ולא יוכל לתפשה ולשלחה בידו – לא יקרב, שנמצא מצער האם ללא צורך, וכדברי החת"ס.

'אלא דחזא קן בעלמא ואקדשיה, ומי קדוש, איש כי יקדש את ביתו קדש אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו' – משמע מכאן שאין אדם יכול להקדיש חפץ של הפקר. ואולם הרא"ש (בנדרים לד:): הביא בשם ר"י, שיכול אדם להקדיש דבר שאינו שלו לכשיבוא ברשותו, באופן שכבר עתה בידו לזכות בו. אך אין משם ראיה שההקדש חל מיד, ויש לומר שאינו חל אלא לכשיבוא לרשותו. (כן כתב בבית אפרים יו"ד סו. ואולם התוס' רי"ד שם כתב במפורש שאפשר להקדיש חפץ של הפקר. ובחידושי חתם סופר יצא לחלק (מכח הקושיא מסוגיתנו) בין קדושת בדיק הבית לקדושת מובה. וע"ע בהגהות מצפה איתן כאן; שלמי נדרים – נדרים שם, ובמובא ביוסף דעת שם).

'מעיקרא איחייב ליה בשילוח מקמי דאקדשה, דתניא ר' יוחנן בן יוסף אומר, הקדיש חיה ואח"כ שחטה פטור מלכסות, שחטה ואח"כ הקדישה – חייב לכסות' – כבר נשאו ונתנו המפרשים בהשוואת הגמרא בין שני הנידונים – ע' רעק"א; חזון איש; משיב דבר ח"ב פג; בית זבול ח"א יא, ד.

ישמואל אמר: במקדיש תרנגולתו לבדק הבית – ומרדה. (כך צריך לומר), שאינה מן המזומן. (גליונות קהלות יעקב)

'אמר לך רב, דוקא קפטרי משילוח כגון פירות שובכו דקדשי מזבח נינהו, דכיון דקדשי קדושת הגוף – לא פקעה קדושתיהו מינייהו, אבל במקדיש תרנגולתו לבדק הבית דלאו קדשי מזבח, דקדושת דמים בעלמא הוא, כיון דמרדה – פקעה קדושתיהו וחייבת' – באור הדבר, על פי מה שיסודו האחרונים (ע' נתיבות המשפט – כח. וכבר העירו שכן מבואר בתוס' בכריתות יג), שדין מעילה בקדושת דמים, יסודו משום גזל ההקדש, (ואף חלות הקדושה עצמה נובעת מקנין-ממון שיש להקדש על החפץ), אבל יסוד דין מעילה בקדושת-הגוף – מחמת עצמותו של החפץ, וכמו שאר איסורי הנאה, ולא משום נטילת ממון. הלכך גם כאשר אין לו דמים ולא נטל שום ממון מן ההקדש – מעל.

וכן בתרנגולת שברחה, זה שפקעה קדושתה פרשו הרמב"ן והרשב"א, משום יאוש הגזבר הוא, שכבר אינה 'ממון הקדש', (ומאן דאמר לא פקעה – היינו משום שבכל מקום שהוא שם, עדיין הוא ברשות ההקדש, ואין מועיל יאוש הגזבר, שהוא כמו יאוש לחפץ שנמצא ברשותו) – וזה שייך רק בקדושת דמים, אבל קדושת הגוף, אעפ"י שאין לה דמים, הלא איסורו מחמת עצמו, ולא שייך בוה ענין 'יאוש' כלל. (עפ"י קהלות יעקב – מעילה א.

א. ביסוד החילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים – ע"ע בקובץ הערות נב; חדושי הגר"ח על הרמב"ם – מעילה ב, ה; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; דובב מישרים ח"א קלב; בית ישי – ל; צג, הערה ב.

ב. במה שכתבו הראשונים שתרגולת שמרדה פקעה קדושתה משום יאוש, (והוא הדין לממון הדיוש, פקעה בעלותו ממנו, כמבואר בראשונים) – הכוונה רק למצב שהדבר אבוד מן הבעלים, כדוגמאות שהביאו הראשונים, ולא ביאוש גרידא. ע' חזו"א ב"ק יח, א. וע"ע בית ישי צט, הערה ו.

עוד בדברי הרשב"א – ע' דבר אברהם ח"ב יט, ז; שעורי ר' שמואל – ב"מ דף כא, א.

ג. הרישב"א הוסיף בטעם הדבר שתרגולת שמרדה יוצאת לחולין – כיון שמרדה ונתחייב המקדיש באחריות, הרי זה כחילול ולכן יוצאת לחולין. וע' בספר בית ישי (קל; קלה, הערה ב) שדן מכאן לענין מעילה, שהיא נידונית כפדיון, מתוך שנתחייב בתשלומין. וע"ע אפיקי ים ח"ב ה; בית ישי פג ד"ה דהנה).

'כל היכא דאיתיה, בבי גזא דרחמנא איתיה' – 'ע' רמב"ם פ"א מהל' מעילה ה"ג דהמועל בודון לוקה ומשלם, ואולי היינו טעמא, דבקם ליה בדרבה מיניה מהניא תפיסה, וגבוה חשיב תפוס כמבואר כאן'.
(מהגר"א נבנצל שליט"א)

(ע"ב) 'יכול יחזור בהרים וגבעות כדי שימצא קן – תלמוד לומר כי יקרא במאורע לפניך' – החות-יאיר (מובא לעיל) כתב להוכיח מכאן שאם פגע בקן – מחויב לשלח, הגם שאינו חפץ בבנים. כי לא מיעטו אלא שאינו מחויב לחזור בהרים, אבל כשפגע בקן – חייב לשלח. והחזון-איש חולק, שעתה שנאמר כי יקרא אין חיוב שילוח אלא אם רוצה ליטול הבנים. ואילולא שנאמר 'כי יקרא' היה מקום לומר שחייב אדם לחזור בהרים כדי לקיים מצות שילוח פעם אחת בחייו.

– 'פירוש הדבר, כי מצוה זו של שילוח הקן שבה נאמר מתן שכר, דוקא היא אינה קיימת אלא ב'כי יקרא', וזה שהניח שאר מצוות ומחזור אחר שילוח הקן, אינו חושש במצוה אלא בשכרה. לפיכך לא עלתה בידו לא מצוה ולא שכרה. אמנם שאר מצוות שאין מתן שכרן בצדן – כשאדם מחזור אחריהן, אחר המצוה הוא מחזור ואם מתכוין אף להנאת עצמו 'שיחיה בנו או שיזכה לחיי העולם הבא' הרי הוא צדיק גמור שכך רצה השי"ת – שנדע ונכיר כי כל המצוות, אעפ"י שאין מתן שכרן בצדן, חיים הם לעושיהן'. (מספר הפרשיות – תצא)

'הא למה לי, מכי יקרא נפקא, כי יקרא פרט למזומן?' – ואף על פי שדרשנו לעיל מכי יקרא במאורע לפניך, שאינו מחזור בהרים וגבעות, יש לשמוע ממשמעות הכתוב פרט למזומן. (עפ"י תוס' הרא"ש)

'מצא קן בראשו של אדם... ואדמה על ראשו – עיין בספר 'בן יהודע' פירוש על דרך הרמז. [והנה קטע מלשונו: ...כי החכמים דרכם לרמוז בהלכות ומאמרים שלהם רמז של סוד בענינים אחרים. וכאן נקט שאלה זו בלשון זה לרמוז בזה שאלה אחרת בענין מצוה דשילוח הקן; והוא דאם האדם לא היה יכול לעשות מצוה זו בידו בפועל, אך הוא לומד הסוד שלה ומצייר עשייתה במחשבתו כאילו קן לפניו והוא מקיים מצות שילוח כאשר צוותה תורה, כמו שעושים המקובלים החסידים אם חל ראש השנה וראשון של סוכות בשבת, דאין תוקעין ואין נוטלין לולב בידם אלא רק מקיימים המצוה במחשבה...].

'משה מן התורה מנין, המן... אסתר... מרדכי...' – מפני שאותם שמות נקראו על ידי זרים ובלשון זרה, שהרי בת פרעה קראתה לו 'משה', וכן המן אסתר ומרדכי – לשון פרסי הוא, (שהמגילה כולה – פרסיים כתבוה, כמו שכתב ראב"ע). ועל כן היה עולה על הדעת שאין אלו שמותיהם העיקריים. והרי גם שמות אחרים היו להם – משה נקרא אביגדר וטוביה, כמשאז"ל, ואסתר היא הדסה, ומרדכי – פתחיה. וגם המן נקרא ממוכן – על זאת אמרו שאין הדבר כן, אלא שמות אלו הם העיקריים והמיוחדים להם מן התורה מראש מקדם. (עפ"י מהרש"א)

'צפור – טהור אשכחן דאי קרי צפור, טמא לא אשכחן דאי קרי צפור' – צפור בגימטריא: עוף טהור.
(גליונות קהלות יעקב)

'ככתבם וכלשונם'

(ע"ב) 'המן מן התורה מנין – המן העין. אסתר מן התורה מנין – ואנכי הסתר אסתיר. מרדכי מן התורה מנין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא' –

מן התורה מנין

רצה לומר, דבאורייתא ברא קוב"ה עלמא, וכל הנפשות יש להם שורש בתורה, ואפילו נפשות האומות שהביאו את ישראל לתורה, ולכך בא זכרונם בספר לעלמי עד, וע"כ יש לו שורש בתורה, שהוא דפוס כל הנברא, כמו שאיתא בריש בראשית רבה... (אור זרוע לצדיק, עמ' 10).

משה – בשגם

... היינו, כי הקב"ה אמר, לא ידון רוחי להתנהג עם הברואים במדת הדין, כי אי אפשר לסבול, אמנם עם מי אתנהג במדת הדין – עם משה, שהוא צדיק גמור, ועמו אוכל להתנהג במדת הדין. ולכך על דבר קל נענש תיכף משה, היות והקב"ה מתנהג עמו במדה"ד וסביביו נשערה מאד. והוא בצדקתו יוכל לסבול מדה"ד, ולזה נקרא משה 'איש אלקים', שהוא איש המתנהג עפ"י אלקים – מדת הדין, ולא עפ"י מדת רחמים (מתוך יערות דבש ח"ב דרוש ט).

'... והוא חטא דור המבול, דגם אז היו מוכנים לקבלת התורה אלמלא זכו, וגם משה רבינו ע"ה היה שם כמו שאמרו (ברעיא מהימנא פינחס רטז): ונרמזו גם כן בתלמוד (חולין קלט:), אלא שגרם החטא ונטבע גם הוא במימי המבול, דעל זה נאמר עליו מן המים משיתהו, דעתה בגלגול זה ניצל ונמשך משם. וכך מדרתו של השי"ת בבריאת העולם, דברישא חשובא והדר נהורא, וכן אמרו דהיה בורא עולמות ומחריבן, וכן עולמות התווה עד שיצא עולם התיקון כנודע, וכן הוא בכל דבר, וכל גלגולי המשיח שהיה כבר בעולם הם דוגמת בורא עולמות ומחריבן, ועל ידי אותן חורבנות דוקא היה בנין עולם התיקון... (תקנת השבין עמ' 85. וע"ע קונטרס דברי חלומות א).

'... ובחטא דור המבול בזנות נאמר **בשגם הוא בשר**, היינו שיש בו זה בתולדה, ואמרו דבשגם הוא משה – היינו דהוא המתקן זה, דאף על פי שהוא בשר, היה יכול לעלות למרום מקום שאין שייכות לתאות כלל, כמו שאמרו (שבת פט). 'יצר הרע יש ביניכם?!' והם אמרו על משרע"ה (שם): 'מה לילוד אשה' ולא אמרו 'מה לבשר ודם' – אבל הוא כבר נודרך בשרו ודמו עד שהיה כמלאכי מרום ולא יכלו לזלזלו בזה רק במה שמתולדתו הוא ילוד אשה... (שם עמ' 97).

'...וגם כל ענין משה היה לתקן דבר זה – (פגם הברית) הנקרא שטות, שלכך היה פרוש מן האשה וקבור מול בית פעור... (צדקת הצדיק צו).

'... ומה שאמרו ז"ל (סנהדרין קי). דחשדוהו למשה רבינו ע"ה מאשת איש, יש לומר שראו וטעו כאצטגניני פרעה דמושיעין של ישראל ילקה במים, וחשבו דיטבע, והוא בעוון אשת איש דבחנק. ונראה דהשלכתו ליאור היה גם כן לעוררו כי צריך תיקון על עון זה מתולדה ומגלגול ראשון, שהיה גם כן בדור המבול, כמו שאמרו בזהר (פינחס רטז): ונרמז בדברי רז"ל 'משה מן התורה מנין – בשגם הוא בשר', וחטאם בזנות דאשת איש דעונשו חנק וטביעה, שעל כן נידונו בטביעה

במבול, והוא בא לידי כך וניצול לעוררו דצריך להשתדל לתקן זה, ועל כן פירש מן האשה, על דרך שאמרו ז"ל (ירושלמי סנהדרין ב.ג.) בדוד המלך ע"ה, חייך אני מתאבך דבר המותר לך, דזהו דרך בעל תשובה כמו שאמרו בפרק זה בורר בחזרת הפסולין, שצריך למנוע גם משערי ההיתר... (דברי סופרים ב).

המן – 'המן העץ'

...כי התחלת מחשבת הבריאה, שיהיו דברים נראים כנפרדים מאמיתות הש"י ומ"מ מכירים יחודו, ומצד רצון השם יתברך שיכירו יחודו, ממילא מובן שאפשר גם כן להיפך, רק שרצון הש"י שיהיה כן. וזו האפשרות להיפך שהוא דבר המובן ממילא מצד רצון זה, מזה נמשך הראשית דגויים (- עמלק).

ועל זה אמרו 'המן מן התורה מנין – המן העץ' וגו', שמצד הציווי של הש"י שלא יאכל, מזה נמשך שורש המן, דמזה שצריך לצוות למדנו דיש אפשרות גם כן לעשות בהיפך, וזה, כח האפשרות, הוא שורש עמלק והוא דבר הנמשך מעצמו, וכמו דבר שאין מתכוין ומתעסק, דעצם הכונה לא היה לזה רק מ"מ נמשך כח זה מרצונו יתב'. ולכך קליטתו לקדושה הוא גם כן שלא במתכוין ואין מקבלין גרים מהם רק כשמתגיירים מעצמן ושלא במתכוין... וכן רפואה לשורש עמלק ומחייטו הוא על ידי משתה, וזה טעם משתה אסתר ושהזמינה את המן...'. (מתוך רסיסי לילה לב)

זעשו – תמצית שורש הרע שבכל האומות, על כן כחו הוא ס"מ ראש המקטרגים כנ"ל, ועמלק – תמצית הרע שעשו ושרשו, והמן – תמצית ושורש הרע דעמלק, על כן הוא תכלית השורש דרע דלשון הרע וקטרוגים נגד עיקר הכל שהם ישראל, וליכא ידיע כמותו.

ועל כן אמרו בחולין 'המן מן התורה מנין – המן העץ, וזהו תחלת קטרוג מדת הדין על חטא הראשון שהיה בעולם, שהתחלת השאלה והקטרוג היה במלת המן, וזהו שורש המן מן התורה – רצה לומר, דאין לך דבר שאין לו שורש בתורה, ואפילו כל מיני רע יש איזה שורש מצד הקדושה, רק מצד זה לעומת זה שעשה האלקים ורצה שיהיה עץ הדעת טוב ורע ומציאות להתגלות רע בעולם הזה נמשך מה שנמשך, ושורש ההתחלה לראש המקטרגים שמצד הרע שהוא תכלית הרע דלשון הרע השקול נגד ג' עבירות חמורות...'. (דברי סופרים לה, עמ' 40)

'... והראש של עמלק הוא השורש שממנו נמשכת השכחה, כי העוקר עבודה-זרה צריך לשרש אחריה, והוא חמל על השורש היינו חשב דאין בזה, כי שורש זה הוא שורש המן, שאמרו ז"ל בחולין דרמוז בתורה בקרא דהמן העץ וגו' – ומלת 'המן' הוא לשון שאלה, ובזה ניתן פתח לטעות שהש"י צריך לשאול, והש"י רצה כן, שהרוצה לטעות יבוא ויטעה, ומזה נמשך שורש המן, שהוא שורש טעות לחשוב שהש"י סילק ידיעתו מתחתונים, ומזה הוא שורש והתחלה להשתקעות בדמיונות והפרדה מהש"י.

ומבני בניו של המן למדו תורה (סנהדרין צו.) – כי באמת לענין מצות התורה צריך האמונה בבחירה, שהיא ביד האדם, שהיא היפך הידיעה, אעפ"י שזהו קודם מעשה ושם הוא אחר מעשה, ובזה ודאי כלפי שמיא גליא, מ"מ כיון שיש במקצת ענין סילוק ידיעה תועלת לדברי תורה ולקיום המצות, חשב שאול דזהו השורש שאין לאבדו, ועל זה הוא שחמל, ומצד הזה הם בניו שלמדו תורה...'. (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 22).

מרדכי ואסתר – בשמים

'...ונתפרש שם על פי הקדמת מרן האריז"ל דיבר בקדשו, כל החדשים הם בבחינת איברי הראש; תשרי – גולגולת, מרחשון כסליו – שני אזנים, טבת שבט – שתי עינים, אדר – בחינת החוטם, בו תלוי חוש הריח.

והנה כל החושים נזכרין אצל חטא אדם הראשון מה שאין כן חוש הריח לא נזכר, על כן כולם נפגמו ונתגשמו בחטא אדם הראשון, משא"כ חוש הריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, על כן זה החוש ינתן למלך המשיח – והריחו ביראת ה'. ולזה החוש נקרא כח המתקיים יותר מכל החושים כיון שלא נהנה כל כך מחטא אדם הראשון, שעל ידי חטא אדה"ר נולד ההפסד לנבראים, 'כי ביום אכלך ממנו' וגו', משא"כ זה החוש נקרא לו ביותר כח המתקיים עיי"ש בדברינו ותבין כמה עינים, אין מן הצורך לכפול הדברים.

ובזה תתבונן מפלאות תמים דעים, הנה המן הרשע הצר הצורך, היה כחו מן הנחש הקדמוני אשר פיתה לאכול מן עץ הדעת, כן הוא גרם בעצתו שיאכלו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ונתחייבו שונאיהם של ישראל, כמבואר בכתבי האריז"ל שהתעורר חטא אדם הראשון ונקנס עליהם מיתה כמו על אדה"ר באכלו מן עץ הדעת, והנה פעל ועשה היוצר – כל הוא אלקינו, אשר המן הרשע הפיל פור לאבד וכו' ולא מצא לגורלו רק חדש אדר, הוא בחינת החוטם אשר בו חוש הריח, והוא חוש המתקיים, כי לא נפגם בחטאת אדם הראשון. על כן תמצא אשר גם שמות הגואלים נקראים בשם בשמים הנבראים לחוש הריח, היינו מרדכי – 'מר דרור', אסתר – 'הרסה'.

ובזה תבין על פי פשוטו מה שנאמר במרדכי ויזעק צעקה גדולה וכו' – ולא נאמר מה אמר (כאשר דקדקו גם כן חו"ל), אבל הוא כפשוטו מפני שהקול יפה לבשמים, הבן...'

(מתוך בני יששכר אדר מאמר ד. ועע"ש מאמר ה אותיות ו יג)

מרדכי – מר דרור

'... אמנם אסתר ומרדכי אמרו כנוס כל היהודים ויהיו לאחדים. אמנם על מה שכנס כל היהודים, פושעים ורשעים שהפרו ברית, ונהנו מסעודתו ובעלו לארמיית, ולא דחה אותם ורדפם לחרמה – זהו שאלת הגמרא מרדכי מן התורה מנין – שעשה כן לחבר קשר פושעים וצדיקים יחד, הלא נאמר (בדה"ב כ"ז) כהתחברוך עם אחיזהו פריץ ה' את מעשיך – על זה באה התשובה קח לך בשמים ראש, מר דרור ומתרגמינן 'מרי דכיא', ונאמר חלבנה כמו שאז"ל (ילק"ש ח"א שפט), כי מזה למדו לקרב לאחדים אפילו פושעי ישראל, ונרמזו מרדכי בקטורת, כי הוא מקשר ישראל לאביהם שבשמים, ועיקר קטורת על תפילה, כמו שאמרו 'שהקול יפה לבשמים'.

וכן מרדכי בתפלתו עצר מחשבת המן, כמו קטורת שעצרה המגפה, ונקרא 'מר דרור', כי תחילתו מר, שעמד נגד המן ולא השתחוה לו וערער מדנים לישראל, אבל סופו היה דרור וחירות, וגרם טהרה לכל ישראל בתשובה, כי מה איכפת בחירות, יאי גלותא לישראל, רק העיקר בתשובה שעשו ישראל, ולכך מתרגמינן מרי דכיא – שנטהרו למקום.

ודבר גדול למדנו התרגום בזה, כי אין לך בן חורין רק מי שהוא טהור וצדיק בכל הדברים, הוא נקרא בן חורין, ומה נפקא מינה בשעבוד עולם העובר כצל, אבל מי שאינו טהור במעשיו, אף שידומה שהוא בן חורין, אין לך עבד גדול מזה כעבד לעבדים, וכל רוחות שפלות ימשלו בו, הרי הוא משועבד למס עובד, ולכך מתרגם על דרור – דכיא, דעיקר חירות תליה בטהרתו, והטהרה היא החירות' (יערות דבש ח"ב ב)

'וצריך כל אחד לבלי להשתמש עם בחינות המלכות שיש לו להנאתו ולצרכו, שלא תהיה בחינות המלכות אצלו כעבד למלאות תאוותו, רק שתהיה בחינת המלכות בבחינת בן חורין, בבחינת (קהלת) אשריך ארץ שמלכך בן חורין – שהמלכות יהיה אצלך בן חורין, לבלי להשתמש בו להנאתך. וזה בחינת מרדכי, בחינת מר דרור, שהמרות, היינו המלכות, יש לה דרור וחירות, שלא להשתמש בה להנאתו ולצרכו, אם אם להשי"ת, בבחינת והיתה לה' המלוכה, דהיינו להשתמש עם המלכות לעבודת השי"ת, דהיינו להזהיר ולהוכיח את כל הנשמות שנכנעים אליו, כל אחד ואחד לפי בחינות המלכות שיש לו באתגליא ובאתכסיא, הן אם הוא מושל בביתו, צריך להזהיר ולהוכיח את בני ביתו, ואם יש לו ממשלה יותר, מוטל עליו להזהיר יותר ויותר אנשים, לפי בחינת המלכות שלו' (ליקוטי מוהר"ן נ"ב).

אסתר – הסתרה

'... בודאי זהו אמת שדור המדבר היו במדרגה היותר גבוה הרבה מדורו של מרדכי, הן אמת שלמצב של 'פנים בפנים' זכו הם, הארת פנים היותר גדולה של 'באספקלריא המאירה' אצלם היתה, אבל מכיון שהיה הכל אצלם במצב של הארת פנים חיו באור יותר גדול, דוקא משום זה עדיין לא נשלמה בהם קבלת התורה.

בדורו של מרדכי, אצלם היה הכל היפך מהארת פנים, בחושך היותר גדול, אף זהרורית של אור לא ראו, הנס היה אצלם במהלך הטבע, שכל פרט ופרט לעצמו אפשר לארע במהלך הטבע. אסתר מן התורה מנין – ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא. כל ההנהגה של מגילת אסתר היתה הסתר פנים בתכלית, עד שבכל המגילה לא נזכר שם השם, לא הזכירו את שם השם מפני ששם השם לא נראה להם, וכמו שמצינו בחז"ל (ביומא ט"ז) שלא אמרו 'גבור ונורא' – מפני שהם היו אמיתיים ולא שקרו, וכיון שלא ראו בעולם זה גבור ונורא – לא אמרו, וכמו שאמרו שם חז"ל, מתוך שיודעים בהקב"ה שאמתי הוא לפיכך לא כזבו בו...

וכיון שמצבם של מרדכי ואסתר היה במדת ההסתר והחושך, לא ראו את שם השם, על כן לא הזכירו במגילה כלל את שם השם. ודוקא ממצב זה, מצב של חושך בתכלית, יצא להם 'קימו וקבלו' – קבלת התורה הגמורה, משום שזהו באמת יותר גדול, 'נעשה קודם לנשמע', בכל החושך הגמור, יבושת בתכלית, זוהי מדרגה היותר גבוהה, וזוהי קבלת התורה האמתית. נפלא מאד הדבר!'. (מתוך 'דעת חכמה ומוסר' ח"ב מח).

ע"ע: יערות דבש ח"ב דרוש טו ד"ה אבל באמרו; לקוטי מוהר"ן נ"ג.

'... וכבר דקדקנו למה נקראת על שם הגלות ולא על שם הגאולה, שנראה ח"ו גרעון בשמה. ונראה דקיום ישראל בימי הגלות וההסתר הוא ממקום יותר פנימי ונעלם שאינו נרגש לשום כח חיצוני ואין מקום למקטרגים... ושם הוא שורש אסתר, ומשם משכה חיים חדשים לכל ישראל, ואם כן שמה נאה לה ואיננו גרעון ח"ו אלא למעלתה'.

(מתוך שם משמאל פורים, תרע"ג. וע' גם 'דברי סופרים' עמ' 41)